

УДК 342.951(351)

Ю.Д. Кучинський,
здобувач ДНДІ МВС України

ХАРАКТЕРИСТИКА ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто систему державних органів, на які покладаються завдання забезпечення безпеки і оборони країни; визначено особливості адміністративно-правового регулювання військового майна в Україні, зокрема визначено поняття “військове майно”; встановлено склад військового майна та надано його характеристики; наведено вузьке та широке розуміння поняття “військова частина”; розроблено пропозиції щодо вдосконалення адміністративного законодавства України у військовій сфері.

Ключові слова: Збройні Сили України, військове майно, правовий режим, безпека і оборона.

В статье рассмотрена система государственных органов, на которые возлагаются задачи обеспечения безопасности и обороны государства; определены особенности административно-правового регулирования военного имущества в Украине, в частности определено понятие “военное имущество”; установлен состав военного имущества и осуществлена его характеристика; определено узкое и широкое понимание понятия “военная часть”; разработаны предложения по совершенствованию административного законодательства Украины в военной сфере.

Ключевые слова: Вооруженные Силы Украины, военное имущество, правовой режим, безопасность и оборона.

In the paper the system of state authorities, which is entrusted with security and defense is studied; characteristics of administrative and legal regulation of military equipment in Ukraine, in particular, the term “military equipment” are defined. The composition of military property is analyzed and their characteristics are given; narrow and broad understanding of the category of “military unit” is considered; suggestions on the improvement of administrative legislation of Ukraine in the military sphere are given.

Keywords: Armed Forces of Ukraine, military property legal regime, security and defense.

У нинішніх умовах основу розвитку збройних сил, поряд із професійним кадровим складом, становить належне матеріальне забезпечення війська, що також включає створення матеріальної бази військового майна для цілей забезпечення обороноздатності країни. Всі військові підрозділи мають: бути забезпечені відповідним нерухомим майном для розміщення своєї матеріальної бази, облаштувати місця проведення військових навчань тощо; у свою чергу, військово-службовці забезпечуються їжею, одягом, аксесуарами для дотримання санітарно-гігієнічних правил, належним озброєнням та боєприпасами. Підвищення обороноздатності також залежить від діяльності вітчизняних навчальних та наукових закладів, що здійснюють підготовку фахівців у військовій сфері й розроблюють та вдосконалюють новітні види озброєння тощо. Таким чином, режим військового

майна як основи для ефективного функціонування Збройних сил України потребує окремого нормативно-правового регулювання, що і зумовлює актуальність цієї статті.

Актуальність теми дослідження підтверджується тим, що поточні зміни політико-правового та економічного характеру, що відбуваються в нашій державі, породжують потребу в переосмисленні наукового підходу до адміністративно-правового режиму військового майна, що, своєю чергою, зумовлює важливість та своєчасність цієї статті.

Деякі питання правового регулювання військового майна досліджували такі науковці, як: В.Р. Баккало, С.О. Іванов, І.В. Логінов, В.П. Ольховец, С.І. Перевунько, В.М. Рудік, В.С. Щербіна та інші. Проте сучасних досліджень, присвячених характеристиці адміністративних аспектів правового режиму військового майна, у вітчизняній науковій літературі практично немає, що зумовлює актуальність цієї статті.

Мета та завдання дослідження полягають у визначенні особливостей адміністративно-правового регулювання військового майна в Україні. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: сформулювати поняття “військове майно”; встановити склад військового майна та надати його характеристику; розробити пропозиції щодо удосконалення адміністративного законодавства України у військовій сфері.

На момент і внаслідок розвалу СРСР Україна отримала колосальний військовий спадок: чотири загальновійськові армії, одну танкову армію, один армійський корпус, три корпуси протиповітряної оборони, 43-тю ракетну армію, важку бомбардувальну стратегічну авіацію, близько 9 000 танків, 11 000 бронемашин, 18 000 артилерійських систем, близько 4 000 літаків та гелікоптерів і понад 2 500 військових містечок. За інформацією “Лондонського інституту стратегічних досліджень”, станом на 1990 рік на військових сховищах та базах України як НЗ зберігалося озброєнь, техніки, пально-мастильних матеріалів, продовольства, амуніції та іншого військового майна із розрахунку на мобілізаційне забезпечення 10 млн осіб. Вартість зазначеного майна складала майже 90 млрд дол. США [1]. Впродовж подальших років значна частина переліченого майна була безповоротно втрачена нашою державою. Це призвело до зниження рівня боєготовності армії та територіальних конфліктів.

Сьогодні в Україні створено систему державних органів, що мають забезпечувати безпеку та оборону країни. Відповідно до п. 50 Воєнної доктрини України, головна роль у забезпеченні воєнної безпеки України належить Збройним Силам України [2]. Згідно зі ст. 1 Закону України “Про Збройні Сили України”, Збройні Сили України – це військово формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності. Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави і підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом [3].

У розв’язанні завдань із забезпечення воєнної безпеки України, підготовки її до збройного захисту інші складові сектору безпеки і оборони з урахуванням компетенції, визначеної законом, відіграватимуть таку роль:

1) Міністерство закордонних справ України – забезпечення дипломатичними засобами захисту та зміцнення незалежності, державного суверенітету, безпеки, територіальної цілісності та непорушності державного кордону України, її національних інтересів; дипломатичне супроводження процесу вирішення завдань щодо

забезпечення воєнної безпеки України, підготовки до збройного захисту національних інтересів;

2) Національна гвардія України – участь у територіальній обороні, захисті державного кордону та боротьбі з тероризмом, а також із не передбаченими законом воєнізованими або збройними формуваннями; охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки в зоні конфлікту; охорона та оборона важливих державних об'єктів, визначених Кабінетом Міністрів України;

3) Державна прикордонна служба України – участь у припиненні збройного конфлікту на державному кордоні, боротьбі з тероризмом; припинення збройних та інших провокацій на державному кордоні; охорона державного кордону та суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

4) Служба безпеки України – боротьба з тероризмом, контррозвідка, протидія розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, протидія корупції та організованих злочинності;

5) Служба зовнішньої розвідки України – добування розвідувальної інформації, здійснення спеціальних заходів впливу та протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України в політичній, економічній, військово-технічній, науково-технічній, інформаційній та екологічній сферах; участь у боротьбі з тероризмом, міжнародною організованою злочинністю, незаконною торгівлею зброєю і технологіями її виготовлення;

6) Міністерство внутрішніх справ України – протидія кримінально-протиправним посяганням, охорона і забезпечення громадського порядку та громадської безпеки в зоні конфлікту, охорона важливих державних і режимних об'єктів, визначених Кабінетом Міністрів України;

7) Державна служба України з надзвичайних ситуацій – безпосереднє керівництво діяльністю єдиної державної системи цивільного захисту щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, викликаних у результаті застосування зброї, та захисту населення і територій від наслідків ведення воєнних дій;

8) Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України – забезпечення функціонування урядового зв'язку Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України з посадовими особами Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення під час їх перебування в пунктах управління, забезпечення кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури;

9) Державна спеціальна служба транспорту – забезпечення стійкого функціонування транспорту;

10) Управління державної охорони України – участь у виконанні завдань територіальної оборони, боротьбі з тероризмом, забезпеченні безпеки визначених посадових осіб та охорони об'єктів [2].

Названі органи перебувають у так званих “горизонтальних” адміністративно-правових відносинах у межах системи органів виконавчої влади. Слід зазначити, що забезпечення діяльності цих органів має спиратися на відповідну матеріально-технічну базу, що охоплюється поняттям військового майна. І хоча все майно зазначених органів та їх структурних підрозділів є державним, щодо деяких органів законодавець створив особливий адміністративно-правовий режим. У зв'язку з цим, доцільно визначити категорію “військове майно”.

Згідно зі ст. 1 Закону України “Про правовий режим майна у Збройних Силах України”, військове майно – це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України (далі – військові частини). До військового майна належать будинки, споруди, передавальні

пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо [4]. Звідси можна зробити певні висновки.

По-перше, військове майно є видом державного майна, що свідчить про його публічний характер та неприпустимість створення на його основі приватних збройних сил. Це є логічним та кореспондується з нормами Конституції України. По-друге, у національному законодавстві під військовими частинами розуміються не лише власне військові частини, а й заклади, установи та організації Збройних Сил України. На нашу думку, цей підхід потребує переосмислення з певних причин.

Військовою частиною вважається основна військова одиниця постійної організації в збройних силах, що організаційно може входити до складу більшої військової частини або з'єднання [5]. Позитивним є той момент, що в усіх нормативно-правових актах, розроблених за участю Збройних Сил України, поняття "військова частина" вживаються в одному значенні [6; 7; 8]. Водночас п. 1.7. Порядку обліку платників податків і зборів містить таке визначення військової частини – це військові частини, заклади, установи, організації Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань [9]. Отже, поняття "військова частина" у вітчизняному законодавстві застосовується у вузькому (власне визначення "військова частина") та широкому (заклади, установи та організації Збройних Сил України) значеннях. По-третє, перелік видів військового майна не є вичерпним.

Більш конкретне визначення військового майна використовується у підзаконних нормативно-правових актах. Зокрема, відповідно до п. 2 Порядку вилучення і передачі військового майна Збройних Сил, військове майно – державне майно, закріплене на праві оперативного управління за військовими частинами, до якого належать військові містечка, будинки, споруди (цілісні майнові комплекси, об'єкти соціальної інфраструктури, нежитлові приміщення, об'єкти незавершеного будівництва та інше нерухоме майно), передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо [10]. Зазначеним Порядком уточнюється перелік видів військового майна, а також режим оперативного управління військовим майном.

Варто погодитися із судженням П.М. Кондика про те, що будь-яке майно, що надходить до Збройних Сил як в порядку постачання відповідно до державного оборонного замовлення і централізованого розподілення, так і в порядку його придбання безпосередньо військовими частинами за договорами купівлі-продажу або отримання ними за іншими цивільно-правовими договорами (наприклад, договорами підряду на капітальне будівництво, контрактації сільськогосподарської продукції тощо), набуває статусу військового з моменту закріплення його за конкретною військовою частиною. Тобто власне факт надходження відповідного майна до Збройних Сил ще не тягне за собою набуття спеціального статусу цим майном. Такий статус набувається з прийняттям відповідним органом військового управління або посадовою особою рішення про закріплення майна за військовою частиною [11]. Згідно з ч. 2 ст. 3 Закону України "Про правовий режим майна у Збройних Силах України" з моменту надходження майна до Збройних Сил України і закріплення його за військовою частиною Збройних Сил України воно набуває статусу військового майна. Військові частини використовують закріплене за ними

військове майно лише за його цільовим та функціональним призначенням. Облік, інвентаризація, зберігання, списання, використання та передача військового майна здійснюються в спеціальному порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України [4].

Отже, слід звернути увагу на такі особливості адміністративно-правового регулювання військового майна: 1) політична зумовленість, що пов'язано із пріоритетністю завдань забезпечення безпеки і оборони держави; 2) чітка централізація управління військовим майном; 3) його імперативне регулювання; 4) превалювання заходів примусового характеру в забезпеченні його збереження і обігу; 5) спеціальний правовий режим військового майна.

Крім того, з огляду на викладене, доцільним вбачається розробка та впровадження у вітчизняне законодавство норм, які сприятимуть практичній діяльності органів державної влади та юридичних осіб публічного права. Передусім, у преамбулі Закону України “Про правовий режим майна у Збройних Силах України” необхідно закріпити положення про те, що інші закони та підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють правовий режим військового майна, не повинні суперечити цьому Закону. Також у ст. 1 зазначеного Закону військово майно доцільно визначити як вид державного майна, що включає об'єкти рухомого та нерухомого майна загального та спеціального призначення, закріплене за Збройними Силами України, що використовується для виконання їх завдань та функцій, а також для ведення господарської діяльності в порядку, визначеному законодавством. Закріплення запропонованих змін до чинного законодавства сприятиме підвищенню ефективності його реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Наливайченко В.* Вкрадена гідність. Як захистити військово майно [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <http://ukrreal.info/ru/statti/70680-vkradena-gidnist-yak-zakhistiti-viyskove-mayno>.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року “Про нову редакцію Воєнної доктрини України” : Указ Президента України від 24.09.2015 № 555/2015 // Офіційний вісник Президента України. – 2015. – № 22. – Ст. 1291.
3. Про Збройні Сили України: Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 108.
4. Про правовий режим майна у Збройних Силах України: Закон України від 21.09.1999 № 1075-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 48. – Ст. 407.
5. Військова частина. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: https://uk.wikipedia.org/wiki/Військова_частина.
6. Про господарську діяльність у Збройних Силах України: Закон України від 21.09.1999 № 1076-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 48. – Ст. 408.
7. Про затвердження Порядку реєстрації військових частин як суб'єктів господарської діяльності у Збройних Силах: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.05.2000 № 749 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 18. – Ст. 752.
8. Про затвердження Порядку списання військового майна у Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 12.01.2015 № 17 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 14. – Ст. 367.
9. Про затвердження Порядку обліку платників податків і зборів: Наказ Міністерства фінансів України від 09.12.2011 № 1588 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 1. – Т. 2. – Ст. 39.
10. Про затвердження Порядку вилучення і передачі військового майна Збройних Сил: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. № 1282 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 36. – Ст. 1690.
11. *Кондик П.М.* Правові аспекти визначення статусу військового майна [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/4813/%CF>.

Отримано 30.09.2016